

Més que un gra de sorra: l'aportació de les famílies al sistema educatiu català

Marta Comas Sàbat

Departament de sociologia UAB i Fundació Jaume Bofill

La participació de les famílies a l'escola ha estat abastament estudiada des de la perspectiva de l'educació, analitzant les dificultats de l'entesa entre pares i docents, valorant els efectes positius de la coresponsabilització de les famílies en l'itinerari formatiu de llurs fills i filles o bé descrivint propostes organitzatives de centres educatius més o menys democràtics. En canvi són poques les recerques que analitzen la participació de les famílies com a *stakeholders* del sistema educatiu i en valoren la seva capacitat d'acció política i d'agència en les polítiques educatives.

“Famílies amb veu” és un projecte de recerca-acció promogut per la Fundació Jaume Bofill¹ (2012-2014) juntament amb les principals federacions d'AMPA de Catalunya, que va sorgir de la constatació de la manca de reconeixement que reben els pares i mares d'alumnes a Catalunya com a part interessada i agent social legítim en el sistema educatiu. El projecte parteix de la idea que les famílies, a més d'implicar-se a títol individual en l'educació dels propis fills i filles, estan aportant recursos i iniciatives al sistema educatiu sense els quals les escoles no podrien dur a terme l'oferta actual. Però, malgrat aquesta aportació estructural al sistema, les famílies no estan rebent el reconeixement ni tenen la influència en la presa de decisions que els correspondria. Aquesta hipòtesi de partida va quedar sobradament confirmada dimensionant l'aportació que fan les famílies i l'elevat nivell d'implicació que tenen en el sistema, vehiculada a través de les AMPA (Associacions de mares i pares d'alumnes), com posant de manifest la desídia i manca d'interès de les institucions en fer efectiu el dret a participar dels pares i mares. En la vessant política, el projecte pretenia enfortir les Federacions d'AMPA, proporcionant-els-hi les eines per a presentar-se a l'escena pública com a sector amb capacitat de lideratge. Es van dissenyar tres estratègies paral·leles per tal d'assolir els objectius proposats:

A. La recerca, que inclou tres enquestes²: una dirigida a AMPA (amb 1.228 respostes), una altra a equips directius de centres (amb 1.500 respostes), i una tercera enquesta realitzada a una mostra representativa de 1.500 famílies de Catalunya amb fills escolaritzats de 0 a 16 anys. També incorpora una anàlisi qualitativa a partir de les 50 entrevistes realitzades a directores i directores de centre, tècnics i altres càrrecs de

¹ El projecte va comptar amb un equip de recerca a temps complert, fet que explica la intensitat del treball i el nivell de producció obtinguda amb dades rellevants i fins ara inèdites, format per Marta Comas (directora, antropòloga), Sandra Escapa (sociòloga), Ana Alcantud (sociòloga) i Carlos Abellán (antropòleg).

l'administració educativa, representants de les federacions d'AMPA i d'altres moviments educatius liderats per famílies.

B. La dimensió política desenvolupada a partir d'un procés participatiu que ha permès formular un diagnòstic compartit pels diferents agents educatius (famílies, docents i tècnics), una prioritització de temes clau, en format d'agenda del sector famílies, i unes propostes sobre com millorar la participació de les famílies en el sistema educatiu que han quedat recollides en el *Llibre blanc de la participació de les famílies a l'escola*.

C. L'opinió pública: amb l'objectiu de fer-se un lloc de visibilitat en l'escena pública a través dels mitjans de comunicació, de materials divulgatius d'accés gratuït per a les AMPA i d'una web pròpia, el projecte "Famílies amb veu" ha fet difusió de les conclusions i dels aspectes més destacats del debat.

Un cop presentat el *Llibre Blanc* el 24 de maig de 2014, la Fundació Jaume Bofill dona per conclòs el projecte i passa el testimoni a les pròpies Federacions que han expressat la voluntat d'articular una plataforma unitària. L'interrogant que hi ha sobre la taula és si els interessos comuns que el projecte ha identificat i ha sotmès a consens per part de totes les federacions, tenen prou pes per a contrarestar els interessos particulars de les famílies que cada una d'elles representa. En dues qüestions fonamentals com són la pugna per uns recursos públics escassos i per una distribució més equitativa de l'alumnat amb dificultats, en realitat les federacions que representen el sector públic i les que representen el sector privat, es troben en una situació de confrontació segons la qual perceben que per separat, cada una pot aconseguir més guanys en la interlocució amb l'administració que juntes, fet que posa en perill la trajectòria d'aquesta incipient unitat del "sector famílies" per damunt de titularitats. La tesi doctoral en la que estic immersa actualment (dirigida per la dra. Aina Tarabini) explora aquesta dimensió de projecte polític des de la perspectiva de la classe social.

Resumeixo les conclusions més rellevants del el projecte "Famílies amb veu" que són les que desenvoluparia en la comunicació oral del congrés, ja que ens donen una fotografia actualitzada el curs 2013-2014 de l'estat de la situació de la participació de les famílies a l'escola, des d'una dimensió social. Aquestes conclusions destacaven: a) La prevalença de la dimensió individual de la participació de les famílies per damunt de l'associativa i la institucional. b) La consolidació de l'AMPA com a model associatiu amb presència en el 97% dels centres educatius de Catalunya amb una mitjana del 81% de les famílies associades. c) L'oferta dels serveis bàsics per a la conciliació familiar i el manteniment de la qualitat educativa (de la xarxa pública), avui són a càrrec de les AMPA. d) La manca de suport públic a les AMPA agreuja les desigualtats educatives. e) Hi ha un ric entramat de xarxes i coordinadores d'AMPA a escala local. f) Hi ha un 28% de famílies que col·laboren de manera activa a l'AMPA. G) Hi ha certs perfils de famílies que topen amb barreres, objectives o simbòliques, a la participació: hi ha una diferència de vuit punts percentuals entre els pares i mares amb ingressos més alts, respecte als d'ingressos més baixos, a l'hora de formar part d'una comissió de treball;

les famílies immigrades tenen una presència a l'escola molt inferior a la dels autòctons; i el gènere apareix com a factor determinant de la participació, amb una marcada presència de les dones.

Referències Bibliogràfiques

BALL, S.J. (2003) *Class Strategies and the Education Market Place*. London: Routledge Falmer.

BERSTEIN, B. (1988). *Clases, códigos y control. Hacia una teoría de las transmisiones educativas*. Madrid: Akal.

BONAL, X. TARABINI, A. (2010) *Ser pobre en la escuela. Hábitus de pobreza y condiciones de educabilidad*. Buenos Aires: Miño y Dávila.

BOURDIEU, P.(2007) *El sentido práctico*. Buenos Aires: Siglo XXI.

COMAS, M., ESCAPA, S., ABELLÁN, C (2014) *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació*. Barcelona: Fundació Bofill.

DUBET, F (2014) *La Préférence pour l'inégalité. Comprendre la crise des solidarités*. Paris: Coédition Seuil-La République des idées.

EPSTEIN, J.L. (2001) *School, Family and Community partnerships. Preparing educators and improving schools*. US: Westview Press.

GARRETA, J. (2012) *Famílies i escoles. La participació de les famílies als centres educatius*. Lleida: Editorial Pagès i Ajuntament de Lleida.

LARREAU, Annette (1997) *Home Advantage: Social Class and Parental Intervention in Elementary Education*

REAY, D. (2004). "It's all becoming a habitus": beyond the habitual use of habitus in educational research. *British Journal of Sociology of Education*.

Van ZANTEN, Agnès(2010) "Choix de l'école et inégalités scolaires » Le rôle des ressources culturelles et économiques des parents", *Agora débats/jeunesses*, 2010/3 N° 56, p. 35-47. DOI : 10.3917/agora.056.0035

WILQUINS, Andrew (2010) "Citizens and/or consumers: mutations in de construction of concepts and practices of school choice". *Journal of education policy*. Vol 25, núm. 2, march 2010, p-171-189